

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКОГО ПІДХОДУ ДО ПОБУДОВИ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

FEATURES OF THE ORGANIZATIONAL-MANAGERIAL APPROACH TO BUILDING THE FINANCIAL SYSTEM OF UKRAINE

Миргород-Карпова В.В.,

*аспірант, фахівець кафедри адміністративного, господарського права
та фінансово-економічної безпеки*

*Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету*

У статті досліджені актуальні питання функціонування фінансової системи України та її структурних елементів. Проаналізовано організаційно-управлінський підхід до побудови фінансової системи України. Вказано на основні особливості елементів фінансової системи.

Ключові слова: фінансова система, структура фінансової системи України, стратегічне управління, тактичне управління, елементи фінансової системи.

В статье исследуются актуальные вопросы функционирования финансовой системы Украины и ее структурных элементов. Проанализировано организационно-управленческий подход к построению финансовой системы Украины. Указывается на основные особенности элементов финансовой системы.

Ключевые слова: финансовая система, структура финансовой системы Украины, стратегическое управление, тактическое управление, элементы финансовой системы.

The article deals with the actual issues of functioning of the financial system of Ukraine and its structural elements. The organizational-managerial approach of building the financial system of Ukraine is analyzed in the article. The main features of the elements of the financial system are indicated.

Key words: financial system, structure of the financial system of Ukraine, strategic management, tactical management, elements of the financial system.

Постановка проблеми. Визначення чіткої, структурованої та впорядкованої фінансової системи є основою всього фінансового законодавства України. Проте поряд з існуванням проблематики визначення самої сутності фінансової системи наявна і прогалина в затвердженні єдиної структуризації, котра відображає впорядкованість своїх зовнішніх і внутрішніх зв'язків, які забезпечують стабільність, сталість, якість і визначеність. Саме вивчення елементів структури в умовах сьогодення, взаємозв'язок і взаємозалежність між ними є важливим завданням, адже від ефективного функціонування всієї системи прямо залежить стабільне забезпечення грошовими коштами всіх ланок суспільного життя.

Актуальність дослідження. З розвитком соціальних та економічних умов суспільного життя поступової актуальності набуває проблема визначення та виокремлення елементів структури фінансової системи, що, у свою чергу, сприяє усуненню прогалин і вдосконаленню правового регулювання відносин у цій сфері. Проведений нами аналіз існуючих наукових праць свідчить про те, що у вітчизняній науці зовсім небагато ґрунтовних наукових досліджень, безпосередньо присвячених аналізу організаційно-управлінського підходу до побудови фінансової системи України. На низькому рівні розкриті взаємозв'язки і взаємодія елементів, що входять до такої структури, не менш дискусійним є питання її подальшого розвитку та вдосконалення.

Стан опрацювання. Проблема функціонування фінансової системи та її основних структурних елементів була проаналізована в роботах таких науковців, як Т.А. Латковська, М.П. Кучерявенко, Ю.В. Гаруст, А.С. Нестеренко, О.Ю. Грачова, О.Д. Василик та інших.

Мета статті. Звертаючи увагу на неабияку актуальність питання структури фінансової системи України й сукупність поглядів науковців до визначення критеріїв побудови, вважаємо за необхідне дослідити фінансову систему України з погляду організаційно-управлінського підходу.

Виклад основного матеріалу. Побудова найбільш повної фінансової системи для будь-якої держави є головною умовою розвитку економіки країни, де всі складові перебувають у тісному взаємозв'язку, взаємодії та взаємозалежності між собою. У свою чергу, ефективність функціонування однієї складової залежить від іншої та, як результат, впливають одна на одну. Тому від здійснення цілеспрямованої фінансової політики залежить економічне зростання держави. Державні фінанси є головною складовою фінансової системи, до того ж, як зазначають С.І. Юрій та А.І. Крисоватий, вони охоплюють більш ніж 73% від загального обсягу всіх фінансових відносин у державі [15, с. 136], а Ю.В. Шушкова взагалі говорить, що цей обсяг сягає 80% відносин [14, с. 346]. У свою чергу П.М. Горме вказує, що під державними фінансами треба розуміти загальносуспільне благо у вигляді кредиту та грошових

коштів, котрі перебувають у повному розпорядженні органів державної влади [3, с. 139]. При цьому Н. Цімерман і К. Генке досліджують державні фінанси з точки зору всіх видатків і доходів державного бюджету [14, с. 347].

Як правова категорія, державні фінанси почали досліджуватися порівняно недавно такими дослідниками, як Л.К. Воронова, М.П. Кучерявенко, О.А. Музика-Стефанчук, Т.А. Латковська, А.А. Нечай та іншими. Наприклад, А.А. Нечай висловлює позицію з приводу того, що під цією складовою фінансової системи треба розуміти суспільні відносини, котрі виникають із приводу утворення, управління, розподілу та використання державних фондів грошових коштів [10, с. 227].

Основним каталізатором розвитку соціальних та економічних процесів у межах адміністративно-територіальних одиниць є регіональні фінанси. При цьому Л.К. Воронова зазначає, що основне значення регіональних фінансів прямо залежить від базових функцій, котрі покладені на місцеві органи, та від розміру фінансових ресурсів (бюджету), спрямованих на реалізацію цих функцій [1, с. 68]. Цей вид фінансів містить у собі бюджети адміністративно-територіальних одиниць, здійснює фінансування господарств, заходів соціальної та культурної сфери, відбувається вирівнювання розвитку територій. Наприклад, А.Ю. Мунько говорить, що регіональні фінанси можливо розглядати із двох рівних позицій [9, с. 86]: 1) як цілісну систему, котра має можливість об'єднувати в собі відповідні грошові кошти, що перебувають у розпорядженні органів державної влади; 2) як суспільно-економічні відносини, які виникають внаслідок формування, розподілу та використання фінансових ресурсів відповідних адміністративно-територіальних одиниць.

Не менш важливу роль у житті суспільства та побудові умов для успішного соціально-економічного розвитку держави відіграють саме фінанси суб'єктів господарювання. Якщо, наприклад, категорії регіональні фінанси та місцеві фінанси науковці прирівнюють між собою, вказуючи на їхню єдину правову природу, то отожднення таких понять, як фінанси підприємств і суб'єктів господарювання є неможливим. До того ж стаття 55 Господарського кодексу України закріплює, що суб'єктами господарювання в Україні можуть бути не лише підприємства, а й фізичні особи-підприємці. Логічно дійти висновку, що поняття фінанси суб'єктів господарювання є ширшим за своїм значенням, як порівняти із фінансами підприємств.

Фінанси суб'єктів господарювання більш широко досліджені в межах господарського права, натомість фінансово-правова концепція має прогалини в їхньому вивченні та аналізі. Так, статтею 333 Господарського кодексу України закріплено визначення поняття, під яким розуміють самостійну ланку національної фінансово-кредитної системи з індивідуальним кругообігом грошових коштів, що дає змогу забезпечити покриття витрат виробництва й отримати прибуток.

Сьогодні фінансова наука одним з елементів фінансової системи України виділяє фінанси домогосподарств, котрі функціонують на субмікрорівні. Однак такі фінанси впливають на загальний розвиток фінансової системи держави у зв'язку з тим, що члени домогосподарства є активними учасниками фінансових відносин. О.В. Рудницька, досліджуючи питання їхнього функціонування в державі, виділяє одну з головних особливостей – неможливість самостійного функціонування як елементу фінансової системи країни [12, с. 7]. Однак фінанси домогосподарств за своєю сутністю об'єднують усі ланки фінансової системи, адже фінансовий ринок, держава та суб'єкти господарювання виконують свої функції з метою забезпечення потреб та інтересів як домогосподарств у всій сукупності, так і окремих членів. В.П. Кудряшов і В.М. Опарін вказують, наприклад, що для успішного функціонування суб'єктів господарювання та реалізації їхніх потреб необхідні фінансові ресурси, які перебувають у власності окремих домогосподарств. Окрім того, домогосподарства здійснюють безмежний вплив на сам факт існування держави. Адже в разі невідповідності держави вимогам і невиконання нею своїх головних функцій, рано чи пізно замість неї буде функціонувати інша держава [12, с. 7].

О.В. Коваленко говорить, що в науковій літературі налічується велика кількість ознак структуризації фінансової системи України, наприклад, за формою власності, за рівнем економічної системи, за суб'єктами фінансових відносин, за методами утворення та використання фондів грошових коштів тощо. Однак у межах нашого дослідження вважаємо за необхідне окремо дослідити таку ознаку структуризації, як організаційно-управлінський підхід до побудови фінансової системи.

Такі зарубіжні дослідники, як Мескон, Хіггенс, Робінсон, Ансофф, Томсон та інші вказують про можливість у структурі будь-якої системи управління виділяти три основні підсистеми [4, с. 56]: стратегічне управління, тактичне управління й оперативне управління.

За своїм змістом тактичне управління прирівнюється до оперативного управління та, як зазначає Ансофф, відображається у вчиненні конкретних дій, спрямованих на реалізацію всього процесу управління, і може лише обмежуватися часовими межами виконання [4, с. 56].

З огляду на дослідження питання управління у фінансовій системі України вважаємо за можливе окреслювати управління лише з позиції існування двох підсистем: стратегічного й тактичного управління.

Стратегічне управління виникло як відповідь на потреби зовнішнього середовища: наявність жорсткої конкуренції, посилення процесів глобалізації та інтеграції. Л.В. Хашиєва говорить, що стратегічне управління – це діяльність, спрямована на розроблення місій, цілей, мети, напрямів роботи та їхню реалізацію. А ефективне його виконання залежить

від реалізації основних завдань – зростання, захист, розвиток [13, с. 87].

Тактичне управління – здійснення чітко визначених і поставлених конкретних дій, спрямованих на реалізацію цілей і стратегій управління для досягнення окреслених результатів [4, с. 57].

Тому вважаємо за можливе при визначенні організаційно-управлінської побудови фінансової системи взяти за основу основоположне бачення щодо структури самого управління, адже ефективна й оптимальна організація кожної з підсистем управління дає змогу отримати реальні результати управління загалом (таблиця 1).

Таблиця 1

ФІНАНСОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ	
СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ	ТАКТИЧНЕ УПРАВЛІННЯ
Верховна Рада України	фінансові органи
Президент України	органи фінансового контролю
Кабінет Міністрів України	фінансові інститути
територіальні та галузеві органи влади	фінансові служби міністерств і відомств
	органи управління цільовими фондами

Джерело: складено автором на основі досліджень О.В. Коваленко

Спираючись на ці теоретичні погляди стосовно сутності стратегічного управління, вважаємо, що органами, які здійснюють таке управління фінансовою системою в Україні, є Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, територіальні та галузеві органи влади.

Так, Верховна Рада України відповідно до статті 85 Конституції України визначає засади внутрішньої та зовнішньої політики держави, затверджує загальнодержавні програми економічного розвитку, затверджує Державний бюджет України та внесення змін до нього, здійснює контроль за виконанням Державного бюджету, приймає закони.

У свою чергу Президент України згідно зі статтею 106 Конституції України здійснює підписання законів, прийнятих Верховною Радою України, видає укази й розпорядження, які є обов'язковими до виконання на території України, веде переговори й укладає міжнародні договори України та здійснює керівництво зовнішньополітичною діяльністю держави.

Кабінет Міністрів України здійснює внутрішню та зовнішню політику держави, виконання законів України та Конституції, актів Президента України, забезпечує проведення фінансової, цінової, інвестиційної та податкової політики, розробляє загальнодержавні програми розвитку, спрямовує та координує роботу міністерств та інших органів виконавчої влади, розробляє проект закону про Державний бюджет України (стаття 116 Конституції України).

Окрім органів також мають можливість здійснювати стратегічне управління. Наприклад, Міністерство фінансів України відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Міністерство фінансів України» від 20 серпня 2014 р. №375 здійснює формування та реалізацію державної фінансової та бюджетної політики, політики у сфері контролю за дотриманням бюджетного законодавства, державного внутрішнього фінансового контролю, формування єдиної податкової політики, політики у сфері боротьби із правопорушеннями під час застосування податкового й митного законодавства тощо.

Стосовно територіальних органів, то згідно з положеннями статті 143 Конституції України

обласні, районні ради, територіальні громади села, селища, міста безпосередньо або через утворені органи місцевого самоврядування затверджують програми соціально-економічного розвитку областей, районів, міст, селищ або сіл і контролюють їхнє виконання, затверджують бюджети відповідних адміністративно-територіальних одиниць.

Органами, які здійснюють тактичне управління фінансовою системою України, є фінансові органи, органи фінансового контролю, фінансові інститути, фінансові служби міністерств, відомств, органи управління цільовими фондами.

Кожен із цих органів має чітко визначені завдання, функції та повноваження в межах своєї компетенції, окреслені положеннями, указами, розпорядженнями або законами. Наприклад, головним органом фінансового контролю в державі є Рахункова палата Верховної Ради України, котра здійснює свої повноваження через провадження заходів державного зовнішнього фінансового контролю та відповідно до Закону України «Про Рахункову палату» провадить контроль за надходженням коштів до Державного бюджету України й витрачанням таких коштів.

Основною функцією Національного банку України, як центрального фінансового інституту в державі, згідно із Законом України «Про Національний банк України» є забезпечення стабільності грошової одиниці й цінової стабільності в державі.

Висновки. З вищенаведеного можна констатувати, що фінансова система має підвищений науковий інтерес із боку науковців, адже ефективно та стабільне її функціонування має прямий вплив на задоволення інтересів суспільства та планомірний перерозподіл фінансових ресурсів між сферами. Крім того, ми можемо констатувати факт того, що фінансова система є багатоаспектною категорією, що передусім проявляється в її структурі. Від правильного розуміння й аналізу побудови фінансової системи України з огляду управлінського підходу залежить правильність побудови законодавчого підґрунтя щодо регулювання фінансових відносин і визначення чітких повноважень органів управління системою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Воронова Л.К. Про правове регулювання фінансових відносин у галузі місцевих фінансів. Правове регулювання місцевих доходів і видатків. Х., 1998. 68 с.
2. Воронова Л.К. Фінансове право України: підручник. К.: Прецедент, Моя книга, 2008. 448 с.
3. Годме П.М. Финансовое право / пер. и вступ. статья д-ра юрид. наук, проф. Р.О. Халфиной. М.: Изд-во «Прогресс», 1978. 429 с.
4. Гребінчук О.М. Стратегічне, тактичне та оперативне управління виробництвом машинобудівних підприємств. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=349>
5. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/436-1>.
6. Закон України «Про Національний банк України» від 20 травня 1999 р. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/679-14>
7. Закон України «Про Рахункову палату» від 2 липня 2015 р. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/576-19>
8. Конституція України від 28 червня 1996 р. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
9. Мунько А.Ю. Місцеві фінанси: розвиток теоретичних основ. Ефективне державне управління. 2016. Вип. 1/2. Ч. 2. С. 84–91.
10. Нечай А.А. Проблеми правового регулювання публічних фінансів та публічних видатків: монографія. Чернівці: Рута, 2004. 264 с.
11. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Міністерство фінансів України» від 20 серпня 2014 р. №375. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/375-2014-%D0%BF>.
12. Рудницька О.В. Економічна природа та роль фінансів домогосподарств у фінансовій системі України. Науковий вісник: фінанси, банки, інвестиції. 2011. № 4. С. 6–9.
13. Хашиєва Л.В. Сутність і поняття стратегічного управління. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2009-4/doc/1/14.pdf>.
14. Шушкова Ю.В. Державні фінанси та їх місце у фінансовій системі України. Науковий вісник НЛТУ України. 2012. Вип. 22.14. С. 344–351.
15. Юрій С.І., Крисоватий А.І. Державні фінанси як основа соціально-економічного оновлення суспільства. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/10651/1/Державні%20фінанси%20як%20основа%20соціально-економічного%20оновлення%20сусп.pdf>